

הכלה ששיקרה לחתן

Category: דברים, כי תצא

כשאמת ושלוש מתנגשים, האם חייבים לומר תמיד את האמת, ואיזה ערך גובר על אמירת שקר.

השבוע שמעתי סיפור על רב אחד בישראל, שלילה אחד בשעה שלוש לפנות-בוקר אשתו שומעת קול בכי מכיוון חדר המדרגות. היא העירה את בעלה ואמרה לו שהיא שומעת בכי של נערה מאחורי הדלת, והוא הורה לה לפתוח מיד את הדלת.

אל הבית נכנסה נערה צעירה שנישאה לפני ימים ספורים, עדיין בתוך ימי השבע ברכות שלה. הרב שאל אותה איפה החתן שלה, והיא השיבה שהוא ברח¹

הרב דובב אותה ועד מהרה התוודע לסיפורה הקשה: היא בת לאם חד-הורית, גדלה בשכונה דתית כל חייה, וכשהגיעה לעונת השידוכים הציעו לה בחור ישיבה, ואכן הכל הלך למישרין. הבחור שאל אותה על אביה והיא אמרה לו שהוא נמצא בחו"ל מזה שנים ארוכות והוא כבר לא חלק מהחיים שלה, ובעצם היא מעולם לא פגשה אותו.

הם התחתנו לפני ימים ספורים, אך אמש הגיעה אל החתן "נשמה טובה" כלשהי וגילתה לו 'בסוד' שאבי הכלה אינו אלא ערבי. כשהוא שמע זאת, הוא התרגז מאד, אך מעל לכל חש מרומה. הוא התרגז על כלתו שלא סיפרה לו את האמת, הוא בא הביתה, ארז את מעט מטלטליו ועזב את הבית בטריקת דלת, וכעת היא עומדת בוכייה מול הרב.

הרב התעניין אצל הכלה היכן היא חושבת שהחתן עשוי להימצא בשעה זו, והיא נתנה לו כמה כתובות אפשריות, אצל הוריו או אצל חבריו וכיו"ב. הרב העיר את אחד מעושי-דברו, חברהמ'ן שיודע להזיז דברים, והורה לו לנסות למצוא את החתן דרך, "אסור שיעבור לילה אחד שהוא לא יהיה לצד כלתו הצעירה, יש לעשות הכל כדי לאתר אותו!" הורה הרב. אותו יהודי אכן השקיע מאמצים מרובים ותוך שעה וחצי החתן היה בבית הרב.

החתן טען באוזני הרב שהכלה שיקרה לו בפרט כל-כך חשוב ומשמעותי מיד בתחילת הנישואין, ואם-כן כיצד הוא יכול לבנות איתה חיים שלמים שבנויים ומושתתים על אמון בסיסי ויסודי. הרב השיב לו שהיה מותר לה לעשות זאת ואף נימק את דבריו.

לפני כ-1700 שנה חי בעיראק חכם תלמודי בשם רבא. הוא היה בזמנו ראש הישיבה הגדול ביותר בבבל והיו לו אלפי תלמידים. מסופר בגמרא שפעם בא אליו בחור צעיר² בן לאמא יהודיה ואבא נכרי³ שהתקשה למצוא שידוך הגון משום שאף אחד לא רצה להתחתן איתו בגלל ייחוסו. אמר לו רבא: "גלי"⁴ צא לגלות למקום שלא יכירוך ויתנו לך בת ישראל כשרה (יבמות מה⁵ רש"י).

אם-כן [?] כך אמר הרב לחתן דנן [?] העובדה שהכלה שלך שיקרה בפרט הזה עדיין לא הופך אותה לשקרנית. לאחר שכנועים רבים הסכים החתן לחזור הביתה לכלתו הטריה, והם שוב רקדו ושמחו כאילו הייתה זאת החתונה הראשונה.

שקרים חריגים

בפרשת השבוע, כי תצא, אנחנו לומדים בין השאר על דיני משקולות. בימים ההם המשקולות לא היו חשמליים, אלא משקולות שכל אחת מהן שקלה קילו או חצי קילו וכשהיו צריכים למדוד ולשקול משהו היו מניחים על המשקל את המשקולת מצד אחד ואת המצרך בצד השני וכך ידעו מהי המידה.

אומרת התורה בפרשתנו שלא זו בלבד שאסור לשקר ולגנוב מישהו באמצעות המשקל (הלא זהו פשיטא ומאי קא משמע לן), אלא יתרה מזו: "לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה" (דברים כה, יד). כלומר, אסור להחזיק בבית משקולות לא מדויקות, משום שאם הן יהיו בבית [?] מישהו אחר עשוי לחשוב שאלו הן משקולות מדויקות ויטעה וישתמש בהן. לכן כדי להסיר מכשול אסור לאדם אפילו להחזיק ברשותו משהו שעלול להוביל למכשול ולרמאות.

ויתרה מזו אומרת התורה: "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז). לא רק שאסור לשקר בפועל, אלא צריך להתרחק מכל דבר שקר. ואם-כן כיצד הורה רבא לאותו בחור ללכת לעיר שלא מכירים אותו ולא לספר שהוא בן לאב נכרי?!

ההסבר לכך הוא, שאמנם נכון שתמיד התורה מחייבת את האדם לומר רק את האמת, אבל כמו בכל כלל [?] יש יוצא מן הכלל. ישנם מקרים שבהם מותר לשנות מן האמת. הגמרא במסכת בבא מציעא (כג, ב וראה רי"ף שם) אומרת שמותר לסטות באמירת אמת בשלושה דברים:

א. "במסכתא" [?] אם שואלים אדם פלוני האם הוא למד סוגיה מסוימת, והוא אכן למד ומכיר את הסוגיה הזאת לאשורה, אבל אינו רוצה להתגאות בזה, יש לו את הרשות לומר שהוא לא יודע היטב את הסוגיה.

ב. "בפוריא" [?] בענייני צניעות מותר לשנות מן האמת כי ראוי שלא לדבר ולשתף אחרים בנושא הזה (ועד"ז מותר להסתיר את ההיריון בתחילתו).

ג. "באושפיזא" [?] בענייני אירוח, שאם ישאלו אותך האם הוזמנת למסיבה פלונית, והנך יודע שאם תענה בחיוב השני עשוי להתרגז ולקנא, ואולי אפילו ינסה להכריח את המארח להזמין גם אותך, במקרה כזה מותר לשנות מן האמת.

מחיר השלום

אבל ישנה גם דרגה חמורה מזו אשר לגביה לא זו בלבד שמותר לשנות מן האמת אלא מצוה לשנות מן האמת, וזה לגבי השכנת שלום בין איש לרעהו או בין איש לאשתו, שאז לא רק שמותר לשקר אלא זו מצוה (יבמות סה, ב).

המדרש מספר (באבות דר"נ יב, ג) על אהרן הכהן שעסק כל ימיו בהשכנת שלום. כאשר הוא שמע על זוג שהתגלעה מריבה ביניהם, הוא היה בא לאשה ואומר לה: בעלך מתחרט מאד על זה שהוא פגע בך והוא מאד מעריך ומחבב אותך. לאחר מכן הוא היה פונה אל הבעל ומספר לו שאשתו מעריכה ומחבבת אותו ומתחרטת על מה שהיא עשתה לו, וכך הוא היה מאחד מחדש את המשפחה. כאשר נולד להם ילד לאחר מכן, הם היו קוראים לו על שם אהרן הכהן.

מהיכן אנחנו יודעים שעבור הערך של שלום מותר לשקר? זאת אנחנו לומדים מהקב"ה עצמו. בחומש בראשית (ית, יב) מסופר שכאשר שרה נתבשרה שעתיד להיוולד לה בן, כתוב: "ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן".

הקב"ה לא אהב את העובדה ששרה פקפקה בבשורה הזאת. הוא פנה לאברהם ואמר לו: "ולמה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי", ואומר רש"י: "שינה הכתוב מפני השלום", שהרי שרה לא אמרה "ואני זקנתי" אלא "ואדוני זקן", אבל למען שלום-בית הקב"ה שינה מן האמת כדי שאברהם לא יפגע וישמע שבגיל תשעים-ותשע שנה אשתו סבורה עליו שהוא כבר זקן² הרי לנו שמצווה לשנות מפני השלום.

ואם נשאל, מה יהיה עם המצווה של אמירת אמת? פעמים רבות כאשר שני ציוויים בתורה מתנגשים אחד בשני, קובעים שהאחד דוחה את השני. לכן כאשר המצווה של אמירת האמת מתנגשת במצווה של השלום, אזי המצווה של האמת נדחית מפני הערך של השלום, כי בעיני התורה ערך השלום חשוב יותר מהכל.

וכפי שהרמב"ם מסיים בסוף הלכות חנוכה: "גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם". ומסביר הרבי: "שהתכלית והמכוון של כל אחת ממצות התורה היא הבאת שלום בעולם" (ראה 'לקוטי שיחות' כרך טו עמ' 372 בארוכה).